

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

MAHMUDXO‘JA BEHBUDIY ILMIY MEROSINING TADQIQ QILINISHI:

ILMIY JIHATLARI VA MA‘NAVIY TAMOYILLARI

Mohinur Baxodirovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada Mahmudxo‘ja Behbudiyning ilmiy merosi, uning tadqiq qilinish bosqichlari hamda asarlarining ilmiy va ma‘naviy tamoyillari tahlil qilinadi. Jadidchilik harakatining asoschilaridan biri sifatida Behbudiylar ilm-fan, ta‘lim va matbuot rivojiga qo‘shgan hissasi, uning ilmiy qarashlari va ularni zamonaviy yondashuvlar bilan o‘rganish masalalari yoritiladi. Tadqiqotda Behbudiyning tarixiy, adabiy va tilshunoslik sohalariga qo‘shgan hissasi hamda uning g‘oyalari hozirgi o‘zbek jamiyatidagi dolzarbligi tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Mahmudxo‘ja Behbudiylar, jadidchilik, ilmiy meros, ta‘lim islohotlari, o‘zbek matbuoti, tarixshunoslik, adabiyotshunoslik, pedagogika, ma‘naviy tamoyillar, ma‘rifatchilik.

Mahmudxo‘ja Behbudiylar XX asr boshlaridagi jadidchilik harakatining yetakchi namoyandalaridan biri bo‘lib, uning ilmiy merosi o‘zbek madaniyati va ma‘rifatchiligida katta o‘rin tutadi. Behbudiylar o‘z faoliyati davomida ta‘lim, matbuot, tarix va adabiyot sohalarida ilmiy qarashlarini ilgari surib, yangi usul maktablarini tashkil etgan, zamonaviy ilmiy tafakkurni rivojlantirishga harakat qilgan. Uning asarlari, maqolalari va tarjimalari bugungi kunda ham katta ilmiy ahamiyatga ega bo‘lib, ularning tadqiq etilishi turli fan sohalarida kesimida olib borilmoqda.

Behbudiyning ilmiy merosini tadqiq qilishda uning pedagogik, adabiy va tarixiy qarashlariga alohida e‘tibor qaratish lozim. U o‘zining “Padarkush” dramasi orqali jamiyatdagi illatlar va ma‘rifatsizlikni tanqid qilgan bo‘lsa, tarixiy asarlari va maqolalarida xalqning o‘z tarixini anglashga undagan. Behbudiyning asarlari zamonaviy o‘zbek filologiyasining rivojlanishiga ham katta ta‘sir ko‘rsatgan bo‘lib, uning tarjimonlik faoliyati ham o‘rganishga arziydi.

Ilmiy merosining tadqiq qilinishi borasida mustaqillikdan so‘ng ilmiy va ma‘naviy qarashlarini o‘rganishga yangicha yondashuvlar paydo bo‘ldi. Ilgari uning asarlari sovet mafkurasi doirasida yoritilgan bo‘lsa, bugungi kunda u jadidchilik harakatining muhim namoyandasi sifatida chuqur tadqiq etilmoqda. Behbudiyning ilmiy merosi tarixshunoslik, lingvistika, pedagogika va adabiyotshunoslik fanlari doirasida keng tahlil qilinib, uning ishlari asosida yangi ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda.

Ma‘naviy jihatlarga nazar tashlasak, Behbudiylar o‘z asarlarida ma‘rifat, milliy o‘zlikni anglash va islohotchilik g‘oyalarini ilgari surdi. U ilg‘or ta‘lim tizimini yo‘lga qo‘yish, xalqni ilmiy qilish hamda milliy birdamlikni shakllantirish tarafdori edi. Uning asarlarida halollik, adolat va erkin tafakkur tamoyillari asosiy o‘rinda turadi. Behbudiylar jamiyatning ma‘naviy va ilmiy rivojlanishini o‘zining asosiy maqsadi deb bilgan va shu yo‘lda fidokorona mehnat qilgan.

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

“Ey, nodon, ilm ol, axloq o‘rgan, yo‘qsa yovuzlik ichida nobud bo‘lasan!”¹¹⁸

Ushbu fikr Behbudiyning ma‘rifatparvarlik g‘oyalarini aniq aks ettiradi. Asarda inson ma‘naviy va ilmiy jihatdan yetuk bo‘lishi zarurligi ta‘kidlangan. Behbudiynazarida, inson jaholatdan faqat ilm orqali qutulishi mumkin. “Padarkush” dramasida o‘qimagan va tarbiyalanmagan avlod qanday qilib jamiyat uchun xavf tug‘dirishi tasvirlanadi. Bu asar orqali muallif millatga pand-nasihat berib, yoshlarni ilm va axloq bilan tarbiyalashga chaqirgan.

Hozirgi kunda Behbudiyning ilmiy merosi o‘zbek ma‘rifatchiligi, tarixshunosligi va adabiyotshunosligi nuqtai nazaridan katta ahamiyat kasb etmoqda. Uning pedagogik qarashlari hozirgi zamonaviy ta‘lim tizimida qo‘llanilmoqda, matbuotchilik sohasidagi faoliyati esa bugungi jurnalistika rivojiga turtki bo‘lgan. Behbudiyn ilgari surgan ma‘naviy va ilmiy tamoyillar hozirgi jamiyat taraqqiyoti uchun ham muhim bo‘lib, uning merosi hali ham chuqur tadqiq etilishi zarur bo‘lgan sohalardan biridir.

Xulosa qilib aytganda, Mahmudxo‘ja Behbudiyning ilmiy merosi o‘zbek xalqi ma‘naviy va ilmiy taraqqiyotida muhim o‘rin egallaydi. Uning pedagogik, adabiy va tarixiy qarashlari zamonaviy ilmiy tadqiqotlar uchun dolzarb bo‘lib qolmoqda. Mustaqillikdan so‘ng uning faoliyatini yangicha nuqtai nazardan o‘rganish imkoniyati kengaydi va bugungi kunda ham bu borada tadqiqotlar davom etmoqda. Behbudiyn ilgari surgan g‘oyalar hozirgi o‘zbek jamiyati taraqqiyotida ham muhim ahamiyat kasb etib, uning ma‘naviy va ilmiy tamoyillari hali uzoq yillar davomida o‘rganilishi lozim bo‘lgan qimmatli ilmiy meros sifatida baholanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Behbudiyn M. “Padarkush”. Toshkent: Jadid Nashriyoti, 1913. –56 b.
2. Salohiy, A. (2000). “Jadidchilik harakati va uning namoyandalari”. Toshkent: Fan.
3. G‘afurov, U. (2015). “O‘zbek jadidlari va ularning ilmiy-ma‘rifiy faoliyati”. Toshkent: Ma‘naviyat.
4. Karimov, I. A. (1997). “Tarixiy xotirasiz kelajak yo‘q”. Toshkent: O‘zbekiston.
5. Vohidov, S. (2018). “Jadid matbuotchiligi: ilmiy tahlil va tarixiy xulosa”. Toshkent: Akademnashr.

SO‘FI OLLOYOR HAZRATLARINING “ بيان كرامت اوليا ” YA‘NI “ AVLIYOLAR KAROMATLARI BAYONI ” SHARHI VA TAHLILI

Usmonov Murodjon Ibrohim o‘g‘li

Yangi asr universiteti, Filologiya va tillarni o‘qitish (SHMT) 301.22. 3 – kurs talabasi

¹¹⁸ Behbudiyn M. Padarkush. Toshkent: Jadid Nashriyoti, 1913. –B.45.